

УДК 94(9)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2020-12-5>

Хижняк І.А.

АВСТРАЛІЯ У ПОШУКУ ВЛАСНОЇ БАГАТОПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)

Публікація складається з двох частин. Перша, містить характеристику прем'єрної Конституції Австралії, яку на цьому історичному етапі слід розглядати лише як проміжну сходинку для одержання цією країною незалежності і суверенітету. Базовою державотворчою настановою вказаного Основного закону було забезпечення юридичної гнучкості та державної стабільності функціонування всього механізму державного апарату нової країни. В основній частині цього головного правового документа країни спостерігалась присутність дилеми її предметно окреслених вихідних складових.

Першою – юридичної. Тут за зразок була обрана конституція Швейцарії, яка практично була повномасштабною реплікою базового закону цієї країни. Друга ж – позначена чітким конкретно-історичним характером і була покликана на відтворення еволюційної ролі певної «подушки безпеки» та забезпечення успішного спрацювання всього механізму управління новою державою.

Друга частина публікації присвячена історичній дії створення і розвитку формальних і неформальних інститутів, а також впливу культурно-цивілізаційних чинників на побудову країни на Південному континенті.

Як відомо, політика є мистецтвом можливого і насамперед компромісів. Тому, та її модель, що була обрана провладним істеблішментом, стала мистецтвом консенсусу. Це відтворилось у «політичній скарбниці», що була одержана у спадок австралійськими лібералами власне від їх британських візаві. І з цього історичного періоду саме серед риторичних напрацювань місцевих провладних мужів стало базовим політичне кредо: «До компромісів, завжди готові!».

Тому весь партійно-політичний простір Австралії першої декади ХХ ст., хоча і був позначений досить жорстким протистоянням лібералів, лейбористів, консерваторів, соціал-реформістів, соціалістів, незважаючи ні на що, продовжував слідувати офіційно визнаним політико-державним інтересам.

Ключові слова: Конституція Австралії, ліберали, лейбористи, консерватори – основні фракції тогочасного парламенту Австралії, формальні і неформальні інститути країни, культурно-цивілізаційні чинники, Австралійська Лейбористська Партія.

Процес подальшого становлення та історичного розвитку ще досить молодій країні проходив досить складно, з серйозними суперечностями, до того ж далеко нелінійного характеру. Тому прийняття її основного закону (Конституції) з погляду історії можна розглядати лише як проміжну сходинку на цьому тернистому шляху. Сама по собі Конституція Австралійського Союзу (КАС) як юридичний документ була далеко непростим симбіозом зразків британської версії меж правової відповідальності уряду її величності і моделі чітко визначеного федералізму США [1, р. 137]. Базовою настановою зазначеного правового джерела було забезпечення юридичної гнучкості та безпекової стабільності функціонування всього механізму державного апарату

нової держави. Внаслідок цього спостерігалась очевидна присутність знакової дилеми, в якій було дві предметно окреслені вихідні складові.

Перша, мала яскраво артикульовану *юридичну* основу. За зразок була обрана конституція Швейцарії, яка була повноформатною реплікою базового закону цієї країни. В ній, зокрема, містилось положення статті 128 відносно легітимності прийняття різноманітних поправок. На їх здійснення необхідними були, насамперед, згоди обох палат федеративного парламенту, більшості кантонів та переважної чисельності виборців у кожному з них [2].

Згідно оцінок одного з провідних юристів Австралії того періоду М. Кербі «всі перестороги були прийняті не для того, щоб запобігти або необмежено перешкоджати змінам у будь-якому напрямку, а для того, щоб відвернути зміни саме такого порядку або такі, які були прийняті поспіхом або крадькома, щоб заохотити початок суспільної дискусії та відтермінувати небажані перетворення до того часу, поки не з'являться очевидні свідчення запиту на них, їх нездоланності та необхідності» [3].

Інша складова, що мала відверто компромісний характер КАС, була позначена чітко, підкресленим *конкретно-історичним наповненням*, і була покликана на остаточне закріплення еволюційної ролі неодмінної «подушки безпеки» у функціонуванні механізму держави. Водночас формування загальнодержавних основ (по-суті, створення активно діючих **формальних і неформальних інститутів**) та цілої системи **раціонально-бюрократичних механізмів** зовсім *не означало скасування легітимної дії* конституцій окремих колоній, що були прийняті ще в середині XIX ст. До початку XX ст. зазначені юридичні документи також визначали **межі правової самостійності** тогочасних провідних адміністративних одиниць країни – штатів. До того ж, і сам Австралійський Союз, відповідно до Основного закону того періоду, був невід'ємною частиною Британської імперії. Отже, Конституція нової федерації стала породженням або дітищем подвійного компромісу: домовленостей *внутрішнього порядку*, що були досягнуті під час перемовин та ритуальних конференцій прем'єрів в різних штатах Австралії. Угод *зовнішнього порядку*, які стали результатом чисельних обговорень і погоджувань з метрополією.

Як відомо, політика є мистецтвом можливого і, насамперед, компромісу. А у нашому випадку обрана політика виявилась *мистецтвом консенсусу*, який очевидно став **правовим спадком** для місцевих *австралійських лібералів*, що перейшов до їх політичної скарбниці саме від британських візаві. Такий **великомонарший дар метрополії** варто розглядати як **політико-правове підґрунтя**, що згодом стало *базовою основою подальшого курсу* для місцевих можновладців. Саме з **цього історичного періоду** серед риторичних напрацювань місцевих провладних мужів досить часто вживаною «фігурою мови» став вираз «до компромісів, завжди готові!» [4, р. 89].

Водночас наявність у правових приписах КАС чисельних неконкретних і розпливчастих формулювань, зробили **історично непевними** для реалізації

домірних пунктів слогану, що був запропонований *федералістами* – «один народ, одна доля», що суттєво відклало його практичне відтворення на довгий час. А поки, партикулярна урочистість, що мала обов'язково супроводжувати появу нової держави, була дотримана з повною відповідністю до протоколу таких подій.

Першим генерал-губернатором Австралійського Союзу було призначено лорда Хоуптона. До речі, він і всі його наступники були креатурами з лав поважної найвищої британської аристократії. Це певним чином вказувало на політичну важливість Південного континенту для британської корони.

На урочистих торжествах був присутній майбутній король Сполученого Королівства Георг V, який саме і відкрив засідання федерального парламенту. Власне реальну роботу сенатори і члени палати представників Австралійського Союзу розпочали 9 травня 1901 р. Цей історичний момент було втілено на полотні відомого австралійського художника Тома Робертса.

До речі, у Австралійського Союзу були і власні «батьки-засновники», до яких належала перша генерація австралійських політиків національного масштабу, які були об'єднанні у *три основні фракції*. У лавах «*фрітрейдерів*», яких очолив экс-прем'єр Нового Південного Уельсу (НПУ) Джордж Х. Рід, переважали *консерватори*. Ця фракція кількісно була невеликою, проте, можливо, чи не найзгуртованішою. *Протекціоністи* – головним чином *ліберали і радикали* – віддали перевагу лідеру та одному з найвидатніших для Австралії політиків на межі століть Альфреду Дикіну. Протягом першої декади він очолював найчисельнішу групу парламентарів. До його прибічників можна було віднести представників *ліволіберальних поглядів*, а також представників *великого бізнесу* Австралії.

Період, що розглядається, для місцевих комерсантів і промисловців, став на зразок переломного. Вони дійшли до розуміння важливості діяльності постійно діючих *національних політичних організацій*, серед яких найбільшою була *Федерація підприємців Вікторії (ФПВ)*, *Союз платників податків* та *Ліга народної реформації*, які функціонували в НПУ.

Вже згадуваний нами А. Дикін продемонстрував досить чутливу рефлексію на умонастрої тих, хто «володів приватною власністю, інтелігенції і тих, хто наймав робочу силу», а також і на «*фермерів*», які вважались тоді найбільш «тверезомислячими». Саме в них він вбачав реальну політичну опору для буржуазного політикуму. Згідно власне його ж тверджень «... саме вони (на той час – І.Х.) створювали *нову консервативну партію* в штатах, яка за власного керівництва могла тримати під постійним контролем всі важелі політичного управління» [5, р. 48].

Проте це були лише перші непевні кроки на тернистому шляху вибудови партійно-політичної структури Австралійського Союзу.

У 1901 р. *лейбористи* як *фракція* мали найдрібніше за чисельністю політичне представництво в парламенті. Їх кількість нараховувала всього 25 осіб.

Кореспондент впливової лондонської газети «Таймс», який був сучасником політичних подій того часу А. Джоуз, досить точно характеризував організаційну структуру *лейбористів* того періоду. Він особливо підкреслював її коаліційний характер, вказуючи водночас, що вона була лише однією партією в країні, склад якої об'єднував в собі *імперіалістів* та *антиімперіалістів*, *комуністів* й *індивідуалістів*, *уніфікаторів* і *прихильників прав штатів*. «Можливо, що різниця між флангами федеральної опозиції і ліберальною партією, фактично є значно меншою, ніж між крайностями лейборизму» – обґрунтовував власну думку журналіст [6, р. 318]. Строкатий, різномасний склад такого зразка неодноразово ставив партію під загрозу розколу і розпаду. Тим більше, що дещо пізніше у 1914 р., представники гільдії журналістів з берегів туманного Альбіону стали висловлювати припущення стосовно створення на Південному континенті «партії «середнячків» з числа найпоміркованішої секції лейбористів та найрадикальніших елементів з лав лібералів» [7, р. 202].

Розуміючи невизначеність власних позицій, лідери *лейбористів* будували свою тактику дій, виходячи з подвійних партійно-організаційних настанов: 1) жорстко пов'язувати перебування в парламенті з реальним урахуванням стану наявного балансу сил до моменту одержання абсолютної більшості в обох палатах **в інституті законодавчої влади**; 2) поєднувати парламентську діяльність з налагодженням активної роботи на місцях.

Свідченнями вказаного стали страйки залізничників Вікторії у 1903 р., заворушення серед шахтарів Броукен Хілла у 1908-1909 рр., протестні виступи робітників Брісбена у 1912 р., тощо [7, р. 202].

Базовою політичною опорою *лейбористів* у той період були *профспілки*. Саме через них ця політична сила здійснювала необхідну для неї комунікацію з виборцями. А введення до законодавчої бази країни загального виборчого права значним чином посприяло поповненню лав *лейбористів* за рахунок жінок з робочих сімей; до 1906 р., їх активно підтримували фермери, а з 1905 р., всі заходи *лейбористів* одержали схвалення навіть з боку керівництва католицького духівництва. Наступний комплекс таких організаційних якостей як: згуртування членських рядів за допомогою суворої партійно-політичної дисципліни, клятв і зобов'язань підкорятися рішенням кокуса – керівного ядра партії, наявності чисельних депутатів від *робітників* поступово перетворювало *лейбористів* у *провідний* і, водночас, *керівний формальний, політичний інститут* з вищевказаним підбором вже інших *соціально-політичних складових*. Саме вони і стали *визначати* і, разом з тим, **регламентувати** риси *сукупностей* нових настанов що поступово перетворились в *усталені обмеження на поведінку і рішення*, які вже почали реального прийматись всередині самої Австралії.

Досить цікавим виглядало в той час визначення одного з *фрїтрейдерів*, який ще у 1903 р., зазначав, що *лейбористи* «якщо б захотіли, могли б провести у

парламент навіть ліхтарний стовп і виставити його проти першої ліпшої нелейбористської кандидатури» [8, р. 780].

Лідер саме цих *лейбористів* Джон К. Уотсон був у той час кар'єрним профспілковим призначенцем, який попрацював у їх номенклатурі протягом 20 років. Своїм ключовим завданням у формулюваннях представників цієї партії було надання «капіталізму, насамперед, цивілізованого вигляду». Водночас базовим аргументом такої тактичної схеми був вже надто до цього випробований засіб примусового бартеру «погоджень замість поступок». Правда згідно прийнятностей того часу такі підходи могли на той час навіть здатись дещо радикальними. І справді, серед головних вимог *лейбористів* того часу у 1902 р., були: пенсії, відповідно вікового стану, націоналізація монополій, обмеження державних позик та соціальних рухів типу «Білої Австралії», примусового арбітражу і протекціоніських тарифів. А один з місцевих дослідників проблем робітничого руху в Австралії Дж. Хеген «охрестив» останні пункти навіть «трьома новими заповідями віри» австралійських *лейбористів*, що були покликані перетворити нову націю в «райське місце для людини праці» [9, р. 2, 3].

Надто незвичний інтерес у дослідників того часу викликав факт відношення власне австралійських *лейбористів* до самого феномену соціалізму. У 1907 р., *консервативний* журнал «Квотерлі Ревю» навіть дозволив собі прийти до висновку такого порядку, що «соціалізм в політиці Австралії з'явився з подачі саме лейбористської партії» [10, р. 305].

Така досить «смілива» заява все ж містила в собі певну долю істини. Або точніше ця істина виникла (або була спровокована) власне ситуацією появи політичної необхідності для початку міжпартійної дискусії, в якій кожна зі сторін очевидно вже мала не скупитися на аргументи. Один з лідерів *консерваторів* Ендрю Фішер під час партійної конференції 1908 р. підкреслював: «Тепер ми всі соціалісти. І мабуть нас можуть характеризувати лише висловом, що “він є соціалістом, а не екстремістом”» [11, р. 14, 22].

Певним чином прикладом штучного «підігрівання» ситуації можна вважати висловлювання ще одного представника *консерваторів* Уільяма Г. Спенсера, де містилось відверто імперативне твердження відносно *австралійських лейбористів*, які, за його словами, «не мають нічого спільного з вченням Карла Маркса та інших континентальних писак – “борзописців”» [12, р. 51, 10].

А самі *лейбористи* в той час намагались бути поближче до ідей і практики *соціал-реформізму*, що викликало бурхливу реакцію з боку *радикальних соціалістичних груп* Австралії, які, у свою чергу, також намагались мати власний вплив на соціальну страту *австралійських робітників*.

Саме у цьому зв'язку офіційний орган *Соціалістичної робітничої партії Австралії* – тижневик «Піпл» дозволив собі вжити безсторонню лексику на адресу *лідерів лейбористів*, особливо наголошуючи, що вони «поскочувались від робітників до сучасного стану прислужників та послугачів капіталізму».

Аналогічна тональність в оцінках тих же *лейбористів* була витримана і в газеті *англійських соціалістів* «Клеріон» [13].

Історична дія формальних і неформальних інститутів та культурно-цивілізаційних чинників

За таких умов сфера партійного протистояння почала надто відверто переходити на рівень контрадикцій між **формальними і неформальними інститутами**, а також і **культурно-цивілізаційними чинниками**. А дії політиків вже тоді стали визначатись двома групами факторів, які обмежували і регламентували їхню поведінку. Крім того, політичні чиновники ще мали безпосередню дотичність до загально-політичних процесів (ЗПП), **формалізована модель** яких була зовнішньо/внутрішньо політичною діяльністю, прийняття рішень на відповідно внутрішньо- і зовнішньодержавному рівнях тощо.

В *першу групу* входили **формальні політичні інститути** держави. До них належали **інститути** такого ґатунку як конституції, закони різних штатів, статuti чисельних організацій, політичні партії, норми звичаєвого права, юридично оформлені угоди між політичними силами. **Неформальні інститути** були включені до *другої групи факторів* і містили в собі відповідні **неформальні обмеження і регламентації** на діяльність політичних діячів, політичні ідеології, уяви подібного ґатунку, ключові символи, системи цінностей, традиції, поведінкові патерни тощо. Сюди ж входила і **політична культура**. **Неформальні інститути** вже в той момент були способом інтерпретації **формальних**. **Неформальні інститути** вже тоді ставали надто усталеними і пов'язаними з **довгостроковими історичними особливостями** конкретної держави, Австралії. А **формальні інститути** могли легко змінюватись, зокрема і шляхом *запозичень* або *переймань*. Хоча водночас вони у реальній поведінці людей «підлаштовувались» під **неформальні інститути**. Правда разом з тим вони досить часто і навіть радикально змінювали їх первісний смисл. Ці визначення нобелівського лауреата Дугласа Норта [14] в останні роки ХХ – початку ХХІ ст. почали використовуватись у різноманітних **формалізованих моделях**, на основі яких і зараз проектується як розвиток міжнародних відносин, так і парадигми внутрішньої та зовнішньої політики.

Навіть у хронологічний період, що зараз розглядається, ЗПП у різних країнах, регіонах і культурних ареалах світу суттєво відрізнялись своєю ідентичністю **формальних і неформальних інститутів**. Це було обумовлено також наявністю інших двох груп факторів: 1) специфікою суспільно-політичних режимів; 2) **культурно-цивілізаційними** особливостями. Їх можна було співставити з **формальними** (адже такий режим був прописаний у конституціях та інших державних документах) і **неформальними інститутами**.

Зазвичай, **культурно-цивілізаційні особливості** ЗПП не потрапляли у поле зору фахівців з компаративістики різних видів політичної операційності

насамперед через те, що у них раніше був відсутній **формалізований еталон для порівняння**.

Стосовно сучасних ЗПП, то у їх межах саме **культурно-цивілізаційні характеристики**, що також раніше були надто важким каменем спотикання для ґрунтовних досліджень, наразі вийшли на прем'єрні позиції з погляду їх нагальної затребуваності. А власне це лише і підкреслює їх надмірну *практичну важливість*.

А поки, дійсно показовим прикладом практичної значущості, нагальної потреби у справжній **формалізованій моделі**, в межах якої **культурно-цивілізаційні особливості** вже в той історичний період могли б позначатись як **неформальні інститути**, була все ще *реальна їх відсутність* в остаточних політичних преференціях тодішніх *профспілкових* функціонерів.

Певна частина цих *профспілкових* бюрократів не вірили у дієвість реформ, що були задумані, складала основу вказаного типу «інакомислячих». До того ж, у такому середовищі досить щедро «визрівали» плоди найрадикальніших течій. І починаючи з 1907 р. у великих містах Австралійського Союзу, почали з'являтися відділення *Соціалістичної федерації*, яка згодом одержала назву *Соціалістичної партії* Австралії.

В той же хронологічний період спостерігалась активізація політичних кроків місцевих регіональних відділень *анархо-синдикалістської* організації «*Індустріальні робітники світу*» (ІРС), штаб-квартира якої була розташована в США. Головною ж метою нового політичного утворення була організація «одного великого союзу» робітників. Наклад газети ІРС «Пряма дія» у 1914 р. нараховував 14 тис. примірників. На її сторінках містилась доволі різка критика *Австралійської лейбористської партії* (АЛП) та *профспілок*, а також відтворювались прямі заклики до відмови від класового співробітництва у будь-якій формі.

Крім того, ІРС протягом попередніх декад була надто активним опонентом ідей класового консенсусу, що тоді домінували у політикумі країни. А у преамбулі до її статусу було прямо записано, що «трударі візьмуть у власні руки те, що виробляють своєю працею шляхом економічної організації робітничого класу без злиття з будь-якою іншою політичною партією» [9, р. 11]. Згідно з ідеями *анархо-синдикалістів* для *лейбористів* і *реформістів* зовсім не залишалось місця у *робітничому* середовищі.

Власне зазначена ситуація була безпосереднім політичним тиском на весь політикум країн, примушуючи інші його структурні складові у власний спосіб реагувати на всю систему зовнішніх викликів, – від певних поступок «лівим» з погляду посилення ступеня непримиренності відносно класового співробітництва у політичних відозвах *лейбористів* і аж до його категоричного заперечення у гаслах *лібералів*.

Дуже примітною була і достатньо велика популярність у середовищі *робітників* послідовників політичного вектору *лівого радикалізму*. Останні

мали досить усталені позиції серед персоналу профспілкових функціонерів та представників лейбористів, які спирались на них. Один з відомих в Росії революціонерів, що надто вже сумно позначив себе також і в Україні, Ф. Сергєєв (Артем), який в 1911 р. перебував в Австралії, відверто і з певною заздрістю фіксував: «Робітник почуває себе достатньо впевнено, фермер також, хоча обох активно експлуатують, з одного боку промисловець, а з іншого – торгівельний і банківський капітал. Проте їм все ж залишається надмірно багато порівняно до їх справжніх потреб, і, безумовно, у порівнянні до європейських робітників». На думку цього «захисника прав робітників» таке становище призводило до відсутності «потреби гостро, напружено думати, до засилля вузько міщанських інтересів в масах» [15, с. 87].

Отже, нічого небезпечного, а тим більше загрозливого для існування держави як такої на Південному континенті з боку як партій *лівого* політичного спектра, так і самих *лейбористів*, в принципі не становило взагалі. До того ж, ще у 1907 р. за словами одного з досить інформованих дослідників того періоду А. Бьюкенена, їх поява і присутність в політичному просторі країни принципово не змінювала всієї ідейної атмосфери цього ареалу. Адже, навіть перебуваючи в *опозиції*, їх вимоги націоналізації промисловості, відміни великого землеволодіння, запровадження державного банку та введення нових податків на капітал, і вже потім *після приходу до влади*, «не тільки нічого революційного не було здійснено, не спостерігалось навіть і спроб вдатись до чогось дійсно революційного» [4, р. 82].

Одним з пояснень такого «політичного парадоксу недовершеностей» мала бути *певна послідовність* у їх відстоюванні прав *робітників*. А це приваблювало до *лейбористів* чисельних послідовників.

Завдяки організаційній згуртованості вже у 1904 р. (нехай лише на кілька місяців), саме у цій партії все ж вдалося сформувати власний уряд. Фактично саме у такий спосіб вони стали *першою в світі партією соціал-демократичної спрямованості*, яка стала на чолі такої міжнародної потуги як Австралія. І завдяки вже усталеній популярності власного політичного курсу фракція *лейбористів* в парламенті у 1910 р. нараховувала 66 осіб. У 1914 р. *лейбористські партії* штатів створили єдину *Австралійську лейбористську партію (АЛП)*. Вона і зараз є однією з провідних сил на політичному небосхилі АС.

Примітною ознакою, що певним чином почала змінювати **історичну канву** Австралії, стало **знецінення ролі публіцистики**, а точніше, значне **зменшення її впливу на становлення місцевого політикуму**. У 1906 р. відомий діяч *робітничого руху* країни У. Спенс з бухгалтерською скрупульозністю констатував, що під час виборчих перегонів того року 21 *лейборист* пройшов в парламент всупереч негативного піару, зрежисованого впливовими газетами [16, р. 274].

В цей же час соціальна база підтримки *лейбористів* була значно розширена за рахунок *австралійських фермерів*, які з початку ХХ ст. значно активізували свою присутність у суспільному житті країни.

Протягом 1904-1908 рр. в Південній Австралії *Прогресивна партія*, яку очолював Е. Пік, здійснювала політичну діяльність разом з *лейбористами* свого штату. Аналогічні акції у 1906 р. відбувались і в Квінсленді [17, р. 18]. А журнал «Квотерлі Ревью» з власне *консервативних позицій* надавав своє тлумачення подіям, що відбувались: «Ці поселенці у своїй більшості були успішними шахтарями, стригачами та робітниками інших спеціальностей, тобто всі ті, хто потім стали фермерами, все ж принципово не змінили власним класовим рефлексіям, які були надто добре засвоєні ними ще в період перебування на місці найманих робітників. У тих же місцевостях, де нові переселенці продовжували володіти землею, наприклад, на значній території Квінсленда, Нового Південного Уельсу та Західної Австралії, вони у більшості віддавали перевагу *лейбористській партії*» [10, р. 306-307].

Правда водночас на певну кількість положень та пропозицій *лейбористів* місцеві хлібороби демонстрували досить негативну реакцію, особливо коли це стосувалось гасел про націоналізацію землі та засобів виробництва, розподілу та обміну продукції, введення поземельного податку та включення сільськогосподарських робітників у сферу юрисдикції федерального арбітражу; натомість вони висловлювали гарячу підтримку правам штатів та заохочення «бажаній імміграції». Тому, пояснюючи принципові позиції *аграріїв*, їх представник у парламенті Дж. Джибб особливо підкреслював: «Єдине, цим парламент може стати у нагоді до вимог фермерів, – це надати допомогу у вирощуванні та політичній підтримці їх продукції на ринках Великої Британії за найприйнятнішими, дешевими цінами. Ставити ж питання про якусь допомогу, водночас нав'язуючи поземельний податок та підвищення мита на сільгоспродукцію – це було вже повним абсурдом. Подібні пропозиції могли робитись лише в інтересах ремісників в містах» [12, р. 144].

Отже, не дивлячись на всі спроби віднайти консенсус у спільних акціях *лейбористів* та *аграріїв* на рівні штатів у наведений **історичний період**, ставали надто вже більш ніж очевидними моменти **не співпадіння власне нагальних і пекучих різних зацікавленостей** як найманих робітників, так і фермерів. Тому **непоправна політична прірва** між ними в майбутньому **ставала реальнішою**.

А те, що тоді відбувалось, почало артикулюватись як **доконаний історичний факт**. *Протекціоністи*, позиції яких не мали, в той час, принципових відмінностей і суперечностей у порівнянні з курсом *лейбористів*, стали відкривачами серед тих, хто запропонував політичне співробітництво. І у вересні 1904 р. була укладена напрочуд цікава і водночас досить нетипова обопільна угода. Згідно з її домовленостями кожна зі сторін, зберігаючи власну організаційну недоторканість, об'єднувала спільні зусилля членів обох фракцій

з метою здійснення гуртової програми і взаємної підтримки. Вказана платформа містила в собі наступні вимоги: прийняття білей про арбітражі, покарання за шахрайство, відносно переселенців і «білої Австралії», монополії на табачні вироби, пенсії за віком, антитрастове законодавство, створення постійного комітету з торгівлі, комерції та сільського господарства і низки інших [16, р. 435].

Власне у такий спосіб і було створене парламентське об'єднання для захисту дрібного і середнього бізнесу та найманих робітників Австралії. Хронологічний відрізок між 1904 і 1912 рр. став вважатись в дослідженнях з історії Австралії «короткочасним ліберально-лейбористським експериментальним методом» [18, р. 39-40].

Саме в цей темпоральний відрізок часу відбулось закладання історичного базису здійснення фактично *поміркованих реформ*, які один із сучасних істориків і політологів Австралії Пол Келлі визначив «проміжною австралійською угодою» [19]. А її ключові компоненти були закладені в обриси *знакової конкретно-історичної пентархії*: 1) «біла Австралія» як показник регулювання кількості населення в країні; 2) протекціонізм як засіб захисту австралійської промисловості від зовнішньої конкуренції; 3) державний арбітраж в сфері залагодження конфліктів у промисловості; 4) патерналізм, який означав широку підтримку державою практично всіх верств населення країни; 5) беззастережно шанобливе ставлення до всіх ініціатив провладного істеблішменту Великої Британії [19].

Таким чином, виходячи з презумпції *тісної взаємодії формальних і неформальних інститутів*, населення країни у власних поведінкових преференціях вже тоді інтерпретувало *формальні системи обмежень і регламентацій* відповідно до *неформальних правил* їх сприйняття. Для цього, засновуючись на конкретно-історичних прикладах з історії Австралії, її закони досить часто почали розумітись у соціумі відповідно до *неформальної традиції їх тлумачення і застосування*, що також тоді почали сприйматись як *івентуально* наративний літопис нормативних настанов. Тому це дало всі підстави стверджувати, що *системно-режимні і культурно-цивілізаційні характеристики різних держав, тобто їх формальні і неформальні інститути*, а у випадку, що розглядається, і в історичній реальності Австралії, виявились *тісно переплетеними і у реальності надто взаємозалежними*.

Вищезазначена *взаємодія режимних і культурних характеристик* дала змогу виділити *групу країн* (до якої, зокрема, відносилась і Австралія), де вже стала практично підтвердженою проблема *адаптації її соціуму*, а також *культурно-цивілізаційних і соціально-історичних характеристик* як до *тогочасних*, так і *сучасних демократичних інститутів*. Останні і тоді, і нині, регулюють операційність усіх видів ЗПП. А у нашому ж об'єкті стадіальності, країною, яку можна характеризувати вказаними відмінностями, безумовно є Австралія.

Список використаних джерел та літератури

1. Macintyre S. *A Concise History of Australia*. – Cambridge University Press, 2005. – 396 p.
2. Конституции государств Юго-Восточной Азии и Тихого океана: Тексты конституций и конституционных актов / Пер. и ред. З.И. Луковниковой. – М.: Изд. иностр. лит., 1960. – 738 с.
3. Menzies Centre for Australian Studies, King's Colleges. – London, 2000; Menzies Memorial lecture, Great Hall, King's College. – London, Tuesday, 4th July 2000, The Hon Justice Michael Kirby AC CMG “The Australian Referendum on a Republic – Ten lessons”. A centenary reflection on the Australian constitution: the republic referendum, 1999.
4. Buchanan A. *The Real Australia*. – London, 1907. – 318 p.
5. Deakin A. *Federated Australia. Selections from the Letters to the Morning Post 1900-1910*. – Cambridge University Press, 1968. – 314 p.
6. *The Quarterly Review*. – London, 1911, October.
7. *Australia. Social and Political History*. – Sydney, 1975.
8. Norris R. *The Emergent Commonwealth: Australian Federation, Expectations and Fulfilment, 1889-1910*. – Carlton: Melbourne University Press, 1975. – 273 p.
9. Hagan J. *Australian Trade Unionism in Documents*. – Melbourne, 1986.
10. *The Quarterly Review*. – London, 1907, April.
11. *The Australian Labour Party and Federal Politics. A Documentary Survey*. – Carlton, 1976.
12. *Australia. Parliamentary Debates. Senate and House of Representatives*. – Canberra, 1901, Vol. 2.
13. *The People* 13. February; *The Clarion*. 1907, 18 January; 1 February.
14. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функциональные экономики. – М.: Начала, 1997. – 180 с.
15. Артем (Ф.А. Сергеев). Статьи, речи, письма. – М.: Политиздат, 1983. – 356 с.
16. Spence W.G. *Australia's Awakening*. – Sidney, 1909. – 388 p.
17. Ellis U. *A History of the Australian Country Party*. – Melbourne: Melbourne University Press, 1963. – 359 p.
18. Fitzpatrick B. *The Australian People 1788-1945*. Melbourne: Melbourne University Press 1951. – 279 p.
19. Kelly P. *The End of Century*. – Sidney, 1992.

References

1. Macintyre, S. (2005). *A Concise History of Australia*. Cambridge University Press. [In English].
2. Lukovnikova, Z.I. (eds) (1960). *Konstitutsii gosudarstv Yugo-Vostochnoy Azii i Tikhogo okeana: Teksty konstitutsiy i konstitutsionnykh aktov* [Constitutions of the states of South-East Asia and the Pacific: Texts of constitutions and constitutional acts]. Moskva: Izd. inostr. lit. [In Russian].
3. *Menzies Centre for Australian Studies, King's Colleges*. London, 2000; *Menzies Memorial lecture, Great Hall, King's College*. London, Tuesday, 4th July 2000; *The Hon Justice Michael Kirby AC CMG “The Australian Referendum on a Republic – Ten lessons”*. A centenary reflection on the Australian constitution: the republic referendum, 1999. [In English].
4. Buchanan, A. (1907). *The Real Australia*. London. [In English].
5. Deakin, A. (1968). *Federated Australia. Selections from the Letters to the Morning Post 1900-1910*. Cambridge University Press. [In English].
6. (1911). *The Quarterly Review*. London, October. [In English].
7. (1975). *Australia. Social and Political History*. Sydney. [In English].
8. Norris, R. (1975). *The Emergent Commonwealth: Australian Federation, Expectations and Fulfilment, 1889-1910*. Carlton: Melbourne University Press. [In English].
9. Hagan, J. (1986). *Australian Trade Unionism in Documents*. Melbourne. [In English].
10. (1907). *The Quarterly Review*. London, April. [In English].

11. (1976). *The Australian Labour Party and Federal Politics. A Documentary Survey*. Carlton. [In English].
12. (1901). *Australia. Parliamentary Debates. Senate and House of Representatives*. Canberra. Vol. 2. [In English].
13. The People 13. February; The Clarion. 1907, 18 January; 1 February. [In English].
14. Nort, D. (1997). *Instituty, institutsional'nyye izmeneniya i funktsional'nyye ekonomiki* [Institutions, institutional change and functional economics]. Moskva: Nachala. [In Russian].
15. Artem (F.A. Sergeyev) (1983). *Stat'i, rech'i, pis'ma* [Articles, speeches, letters.]. Moskva: Politizdat. [In Russian].
16. Spence, W.G. (1909). *Australia's Awakening*. Sidney. [In English].
17. Ellis, U. (1963). *A History of the Australian Country Party*. Melbourne: Melbourne University Press. [In English].
18. Fitzpatrick, B. (1951). *The Australian People 1788-1945*. Melbourne: Melbourne University Press. [In English].
19. Kelly, P. (1992). *The End of Century*. Sidney. [In English].

Хижняк И.А. *Австралия в поиске собственной многопартийной системы (конец XIX – начало XX вв.).*

Публикация состоит из двух частей. Первая, содержит характеристику премьерной Конституции Австралии, которую на этом историческом этапе следует рассматривать лишь как промежуточную ступень для получения ею независимости и суверенитета. Первой государствообразующей установкой указанного Основного закона было обеспечение юридической гибкости и государственной стабильности функционирования всего механизма государственного аппарата новой страны. В основной части этого главного правового документа наблюдалось присутствие дилеммы ее предметно очерченных исходных составляющих.

Первой – юридической. Тут в качестве образца была избрана конституция Швейцарии, которая фактически представляла собой полномасштабную перепечатку основного закона этой страны. Вторая – обозначена четким конкретно-историческим характером и была призвана воспроизводить роль определенной эволюционной «подушки безопасности» и обеспечивать успешное срабатывание всего механизма управления новой страной.

Вторая же часть публикации посвящена историческому созданию и развитию формальных и неформальных институтов, а также влиянию культурно-цивилизационных факторов на строительство новой страны на Южном континенте.

Как известно, политика является искусством возможного и, прежде всего, компромиссов. Поэтому та ее модель, которая была определена провластным истеблишментом, и стала искусством консенсуса. Это нашло воплощение в самой сути «политической сокровищницы», полученной фактически в наследство от их британских визави. И с этого исторического периода именно среди риторических наработок местных провластных мужей основным политическим кредо стало воззвание: «К компромиссам, всегда готовы!».

Поэтому все партийно-политическое пространство первой декады XX в., хотя и было обозначено достаточно жестким противостоянием либералов, лейбористов, консерваторов, социал-реформистов, социалистов и других политических сил, тем не менее, несмотря ни на что, продолжало следовать официально признанным ключевым политико-государственным интересам.

Ключевые слова: Конституция Австралии, либералы, лейбористы, консерваторы – основные фракции парламента Австралии того времени, формальные и неформальные институты страны, культурно-цивилизационные факторы, Австралийская Лейбористская Партия.

Khyzhnyak I. *An Australia's Quest For Own Political Diversity: An Inside View (late the XIX-th – early the XX-th Centuries).*

The publication consists of the two parts. The first one has the characteristic features of the premier Constitution of Australia, which at that historical period, had to be considered as an intervening stage to obtain targeting independence and sovereignty so urgently strived for by that country. The key purpose for the country forming matter of the foregoing basic statute book was to ensure a juridical versatility of the machinery of the new state. The main plot of this principal legal document seemed to point out the presence of a certain dilemma along with its subjectly indexed initially forming constituents.

Their first part was of an juridical content. The Constitution of Switzerland was chosen as an optional example and exposed it in the form of a full-scaled replica for the basic principal law of the above-mentioned country. The second part of it was lavishly marked with its clear-cut specific and historical character and called upon to faithfully reproduce a certain «safety cushion» to ensure successfully achieved harmony in operating the whole mechanism of the State government.

The second part of the publication is dedicated to the historical activity of forming and developing of a certain rationally consistent formal and informal institutions as well as their impact on specific and historical determining elements to construct a new country in the Southern continent.

So, as it is known, politics as a fundamental stuff of art gatherings inside all possible potentials define primarily means and resources of an entire compromise. And due to that its basic political model preferred by authoritative commanding establishment appeared to be as a perfect tool for veritable consensus. So, the mentioned pattern had been originated and settled with “a political treasure house” as well as being received by the Australian liberals as an inheritance from their British counterparts. And starting from that historical period and onwards among other rhetorical earnings of the local authoritative officers there had been occurring a firm political credo: “We're always ready to make a compromise!”.

And therefore the whole number of parties as well as the entire Australian political milieu, over the first decade of the XX-th century, inspite of all rather sharp confrontations among liberals, laborites, conservatives, social reformers, socialists and others, had also been keeping on to follow almost half of a century long historically lasted tour. And all that was performed to the key official political course responsive to the State's national interests.

Keywords: Constitution of Australia, liberals, laborites, conservatives – the leading fractions of conterminous Parliament of Australia, formal and unformal institutions, cultural and civilized determining elements, Australian Labour Party.